

Gál Péter

AZ IKREK JEGYÉBEN

(I. rész)

MIÉRT?

Nagyon fiatal voltam, de már nem kezdő olvasó, amikor birtokomba jutott négy-öt Rejtő-kötet. A Marosvásárhely–Csíkszereda útvonalon vonatoztam hazafelé, egy olyan fülkében, ahol egy fiatal nő és hat idős, románul beszélő nénike voltak az utastársaim. Én senkivel sem törődve, egyből nekifogtam az egyik könyvnek, amely a klasszikussá vált párbeszéddel kezdődött: „– Uram, a késemért jöttem...” Olvasás közben többször is nevettem vagy hangosan hahotáztam, de csak a nagy csendet érzékelve emeltem fel a fejemet. A nénikék riadtan nézegettek felém, majd összenéztek és bólogattak, mint akik közös diagnózisban állapodtak meg. A fiatal utastársnőm éppen akkor vett elő a cekkeréből egy magyar nyelvű folyóiratot, így hozzá fordultam:

– Nehogy ön is azt higgye, hogy elment a szépeszem, tessék beleolvasni, micsoda mulatságos olvasmány...

A hölgy is egyből csípte a szöveget, ezért odaadtam neki egy másik Rejtőt, és egészen hazáig felváltva vagy szinkronban röhincselünk. A nénikék Galócáig utaztak, ott valósággal kimenekültek a fülkéből, valószínűleg egyetlen félnótást még elviseltek volna útitársnak, de kettőt...

Fülig Jimmynek, a Rejtő-hősnek az volt a gondja, hogy elmagyarázza, miért fogott neki a naplóírásnak, és egészen a huszonkettedik fejezetig rágódik ezen. Illik, hogy írásom elején én is megmagyarázzam, miért akarom elmesélni életem történetét. De Jimmytől eltérően, én igyekszem rövidebb lenni.

Az egyik, talán legfontosabb felelet a miéltre az, hogy 1998-ban a lányomtól egy különleges borítóval ellátott, kétszáz lapos füzetet kaptam ajándékba azzal, hogy írjam meg a családunk történetét. Azok a füzetlapok még most is üresek, s úgy érzem, ennyi idő után teljesítenem kell egy ígéretet, amíg még van időm. Egy másik indok az lenne, hogy két, előző írásom kapcsán biztatást kaptam a folytatásra két olyan mentoromtól, akik már nagyon-nagyon sokat letettek az

irodalom asztalára. Talán a harmadik motiváció a legigazabb: a hetvenedik évem küszöbén leltárt akarok készíteni saját magam számára is, összeadni a csekélyke pluszokat, számba venni a számos mínuszokat.

Kiskoromtól szeretek olvasni, de csak öreg koromban kezdtem a szelektálást, fiatalon „mindenevő” voltam. De kedvenceim az életrajzi regények és az önéletírások voltak. Számos ilyen jellegű könyvet olvastam, illetve meg is vásároltam. Elolvasva őket fontos megállapításra jutottam: csak őszintén, az igazságnak megfelelően szabad önéletírást írni.

Soha egy percig sem gondoltam, hogy az én életem története olyan érdeklődésre tarthatna számot, mint egy közismert személyiségről szóló életrajz. De az is igaz, hogy bár a hétköznapi átlagember életét éltem, sok nem hétköznapi élményben volt részem, és a való életnek olyan szegmenseit is megtapasztaltam, amelyekről a maguk külön világában élő hírességeknek fogalmuk sincs.

Hogy tulajdonképpen miért és mikor fogtam neki az írásnak, annak tudom az okát és a pontos dátumát is: 1990. október 7.

Egy-két nappal előtte az akkori román nyelvű megyei napilap egy uszító magyarellenes cikket közölt, és egyúttal leszedte a keresztvizet Mircea Dinescuról, Doina Corneáról és több, normálisan gondolkodó és viselkedő román értelmiségiről. Erre válaszolni kellett, és ez a kényszerítő *kell* a kulcsszó, amiért írni kezdtem. A cikkem meg is jelent egy szintén megyei terjesztésű magyar nyelvű lapban. Elég durva válaszcikket kaptam rá. Egy másik cikkem megjelenése után annak a román lapnak a főszerkesztője is nyeregbe szállt, és két, folytatásokban közölt cikkében istenesen lepocskondiázott. Hát ez volt a kezdet. A ledorongolás nem szegte kedvemet, ezután is írogattam, nem túl gyakran, és mindig csak olyankor, ha valami vagy valaki felpiszkalta vitatkozó természetemet.

Az idők folyamán kaptam néhány pozitív visszajelzést, de ettől „nem szálltam el” és nem képzeltem (képzelem) magamat kész irodalmárnak. Van egy iskolapéldám arra, hogy hogyan ír egy igazi tehetség: „az erdő hátáról lekopott a napfény, s a távoli őrház elvándorolt a síneken a homályba...”, „az alkonyat már ott lappangott a boglyák mögött s ráakasztotta fátylát a hazaigyekvő favillák és gereblyék hegyére”. (Karácsony Benó: *A megnyugvás ösvényein*) Álmomban sem gondoltam,

gondolok arra, hogy valaha én is tudnék ilyen szépen írni. Én csak egy írástudó, régimódi mesemondó vagyok...

AMIKOR MÉG A KÖVEK IS LÁGYAK VOLTAK...

Kisgyerekkoromról és az 1950-es évekről már meséltem egy másik írásomban, így erről a korszakról itt csak olyasmit jegyzek le, amiről akkor nem tettem említést.

Már jól bennejárta a kamaszkorban, amikor édesapám elmondott egy történetet, amelyet felidézve, még most is beleborzongok: „...végre hazaérkeztünk a menekülésből, egy nagyobb utazóládával, két bőrönddel és az öt testvéreddel. Édesanyád sírt, hogy mi lesz velünk. Én azt mondtam, ne sírj, látod a két karomat? Amíg ezeket mozdítani tudom, biztos lehetsz abban, hogy eltartom a családjunkat...” Ez nem egy felelőtlen ígélet volt, apám a gyárban ledolgozott munkaidő után is mindig késő estig melózott, és a maga halk, szívós módján édesanyám is mindent megtett a családjáért, mindenben méltó társa volt apámnak. Nekem más példaképekre soha nem volt szükségem, mert soha nem láttam náluk dolgozabb embereket és szeretőbb szülőket...

A '60-as évek elején két feljegyzésre érdemes dolog történt, és mivel jellemzőnek találok arra a korra, el is mesélem.

Volt édesanyámnak egy lánytestvére, aki még a háború előtt férjhez ment egy kárpátaljai magyar emberhez, és akiről a háború befejezése óta semmit sem tudtunk. 1960-ban édesanyám levelet kapott a Nemzetközi Vöröskeresztől, amelyben ez a nagynéném a testvéreit kereseti. Az akkori orosz törvények szerint ő csak akkor jöhetett haza, ha egy hivatalos, orosz nyelvű meghívót kapott valamelyik testvérétől. Bátyám segítségével édesanyám több mint egy évig intézte a papírokat, rengeteg utánajárásba és pénzbe került az egész, de 1962 februárjában végre hazaérkezett nagynéném. Nálunk gyülekeztek a még életben lévő testvérek, és pár nap csak sírással és meséléssel telt az idő...

Ugyanennek az évnek, '62-nek a nyarán egy drámai esemény rázza meg családjunk életét. Egyik nap, teljesen váratlanul, hazaérkezett a legnagyobbik nővérem férje és nagyon-nagyon rossz híreket hozott. Az életvidám, mindig tréfára kész sógor most teljesen magánkívül volt, és sírva, káromkodva mesélte, hogy a kollektív gazdaság mindenüket elvette, a földeket, a fejősteheneit, a lovakat, a mezőgazdasági gépeket és szerszámokat, bezárták a vízimalmukat és a mészégető kemencét,

így teljesen megfosztották a megélhetéstől a héttagú családot. Szegény Jóska teljesen a padlón volt, egyre csak azt hajtogatta, hogy megöli az összes rabló kommunistát, kiirtja a családját és végül felköti magát, mert koldulni, azt nem fog.

Napokig tartott, míg sikerült valamennyire lelket verni a sógorba, miközben lázasan keresték a megoldást erre a tragikus helyzetre. A nővéremék nagy baján végül az egyik rokonunk tudott segíteni. Bejuttatta Jóskát egy fémipari vállalat kovácsműhelyébe, állami munkára. Ők is majdnem ugyanazt az utat kellett bejárják, mint apámék a háború után, a semmiből kellett új életet teremtsenek a héttagú család számára. A sógor, bár ipari munkásként dolgozott nyugdíjazásáig, csak megmaradt gazdálkodónak is, néhány év múlva ismét tele volt az istállója fejőstehenekkel, az udvara szárnyasokkal és az ólban mindig akadt egy-két sertés...

1963-ban fejeztem be az általános iskolát, szintizes abszolváló vizsgával. Az ellenőrzőkönyvecském első felét, ahová a jegyeket írták be, most is meg merem mutatni bárkinek. A hátsó rész, ahová a magaviseletről szóló megjegyzések kerültek, már nem néz ki valami fényesen. 14 éves koromra roppant izgága, verekedő kamasz lettem, és valószínű, csak a jó tanulmányi eredményeimnek köszönhettem, hogy nem vonták le a magaviseleti jegyemet.

Ebben a tanévben indították el Csíkszeredában a bányászati szakiskolát, ide felvételiztem, és be is jutottam az ércelőkészítő- és feldolgozó szakra. Ez egy elég ritka és érdekes szakma, majd később még fogok erről beszélni. Sulinkban teljesen ingyenes volt az oktatás és a teljes ellátás a bentlakásban, tetőtől talpig öltöztettek, cserébe csupán egy szerződést kellett aláírjunk. Ebben arra köteleztük magunkat, hogy legalább három évet dolgozunk a Bányaiipari Tröszt valamelyik alegységénél, a feldolgozó üzemben. Tanáraink többsége a tröszt mérnökeiből került ki, így az órákat délután tartották.

Délelőtt a nevelők felügyelete alatt készítettük el a leckéinket, így gyakorlatilag a reggeli ébresztőtől az esti lefekvésig állandóan szem előtt voltunk. A nevelők viharos gyorsasággal lehűtötték a verekedő kedvemet, és egy rövid fél év alatt szó szerint belénk verték a fegyelmet és a katonás rendet.

Néhai tanító bácsimnak hála, már az általános iskolában tűrhetően megtanultam a román nyelvet. Itt erre nagy szükségem is volt, az

oktatás kizárólag románul folyt. Főleg a műszaki tantárgyak megtanulása okozott gondot, de még a mateknál is akadtak problémáink. Amikor első ízben azt mondta a tanár úr, hogy: „extragem rădăcina”, nem tudtuk elképzelni, hogy milyen gyökeret akar velünk kihúzatni, mindaddig, míg fel nem rajzolta a táblára a négyzetgyökvonás jelét. Ha nem lenne felírva a diplomámra, ma már el sem hinném, hogy a román, matek, fizika, vegytan, elektrotechnika, színesfémipari feldolgozási módszertan, műszaki rajz és ásványtechnológia mellett két olyan tantárgyunk is volt, mint „a szocialista ipari termelés megtervezése és megszervezése” és a „politikai alapismeretek a népi demokráciáról”.

Még az első tanévben történt, hogy egy napon a dirink összegyűjtötte mind a négy osztályt az ebédlőnkbe és bemutatta a városi IMSZ (Ifjú munkás Szövetség) titkárát. Az ipse elmondta, hogy mi vagyunk a jövő és mi fogjuk felépíteni a szocializmust, aláíratta velünk a belépési nyilatkozatokat, és máris IMSZ-tagok lettünk. A szakszervezetbe való belépésünkre is majdnem hasonló módon került sor. Mi, 14 éves kölykek az egész ceremóniával semmit sem törődtünk, csupán azt sajnáltuk, hogy a „praktika”-pénzünkéből ezentúl minden hónapban levontak 50-50 bani tagsági díjat. (Ezt a pénzt a műhelygyakorlatokon végzett munkáért kaptuk, úgy, hogy a nevünkre kiállított takarékbetéti könyvecskére utalták át. A sulis befejezésekor adták át ezt a CEC-könyvet, ha jól emlékszem, 650 lej volt rajta.)

Az iskolában töltött három év eseményeiről nem fogok bővebben írni, a diákélet nagyjából úgyis egyformán zajlik minden suliban. Egy-két eseményről mégis mesélek, többek között egy számomra nagyon keserves történésről. A műszaki rajz volt az egyik kedvenc tantárgyam, és pontosan ebből kaptam életemben először rossz jegyet. Tanárunk, szintén a tröszt mérnöke, arról volt nevezetes, hogy még a ceruzahegyzést is a szabvány szerint csináltatta velünk. Egy napon behozott egy alkatrészt, amelyet három nézetből kellett lerajzolni, az általa megadott sorrendben. Én úgy véltem, hogy szebben fog mutatni az a rajz, ha más sorrendben fektetem a rajzlapra. Újításomat egyáltalán nem értékelte a mérnök úr, a piros ceruzájával áthúzta az egész lapot és rápingált egy jókora 4-est. Ezt a szégyent én egy valós, egyéni tragédiaként éltem meg, de majdnem történt egy igazi, kollektív tragédia is. Az első tanév vége felé szerre meglátogattuk a tartomány területén lévő bányavállalatokat. Balánbányán nemcsak a feldolgozó

üzemet mutatták meg, levittek a bányába is. Ez szinte végzetes lett számunkra, mert már éppen indultunk volna kifelé, amikor egy kisebb bányaomlás történt. Osztályfőnökünk, a tröszt főmérnöke az omláshoz közelített, pislákoló karbidlámpájával próbált felvilágítani a mennyezetre, ahonnan éppen akkor szakadt le egy többmázsás szikla. Ha az omlás ezzel nem áll meg, nemcsak az oszinak, nekünk is végünk. Miután megnyílt az út, ész nélkül rohantunk a kijárat felé, és én megfogadtam, hogy semmi pénzért nem fogok még egyszer a föld alá lemenni. Tizennyolc évvel később, a lövétei bányakatasztrófa idején mégis be kellett menjek, de erről majd később fogok írni.

A másodévet úgy kezdtük, hogy a megduplázódott létszám miatt át kellett költözzünk egy nagyobb bentlakásba, amelyet a Mikó-vár hátsó bástyájában alakítottak ki. Alig rendezkedtünk be, jött a másik meglepi, szeptember 20-tól elvittek Kászonaltízbe, pityókat szedni. Jött a tanárok egy része, az összes nevelő és oktatómester, valamint a teljes konyhai személyzet egy kölcsönként katonai „gulyáságyúval” felszerelve. A Lázár-kúriában szállásoltak el, a padlóra leszórt szalmán háltunk. Hogy meg ne tetvesedjünk, esténként lezavartak a patakra mosakodni, ami szeptember végén még megjárta, de november 8-án? Eddig tartott ugyanis ez a hazafias munka. A meló, beleértve a vasárnapokat is, reggeltől estig tartott. Azokon az elátkozott pityóka-földeken rajtunk kívül nem lehetett egy épkezláb munkaerőt látni, csak néhány öreg és még öregebb kollektivista jelent meg néha-néha, de ők inkább csak határnézőbe jöttek.

Körülbelül egy hét múlva, ahogy visszajöttünk a Kászonokból, egy óriási, de ezúttal kellemes meglepetésben volt részünk. Kiderült, hogy nem egészen ingyen dolgoztattak, a kollektív adott „pityóka-pénzt”, amiből a sulink egy tv-készüléket vásárolt. Ez akkoriban tényleg nagy dolognak számított, mert 1964-ben a két kezemen megszámlolhattam, hogy hány tv-készülék volt az egész városban. A vasárnapi műsortól való eltiltás jelentette számomra ezentúl a legnagyobb büntetést, és erre csupán egyszer került sor...

FEKETE-FEHÉR ÉS SZÍNES ÉLET-ISKOLA

Egy kicsit vissza kell ugorjak az időben, 1964 nyaráig. Még a nagyvakáció elején történt, hogy a haverokkal rájöttünk egy alapigazságra: legénykedni csak úgy lehet igazán, ha pénz is van a zsebedben.

Így július 1-től beálltunk melózni a fűrészgyárhoz, ahol fiatalokat alkalmaztak idénymunkára. Nálunk a családban nem volt trágár beszéd, pláne nem volt káromkodás, itt lépten-nyomon ezzel találkoztam. Csak középtermetű, de elég izmos legényke voltam, ezért egy felnőtt mellé osztottak be, a kásztázáshoz. Ez a művelet abból állt, hogy a frissen kifűrészelt, 4 méter hosszú, nyers deszkát egy előre elkészített alapra, sorközzel szépen felépítjük, 4 méteres magasságig, majd befedjük az egész építményt. Ez a kászta legalább egy évig ott állt az isten szabad ege alatt, és az a fenyődeszka ezalatt úgy kiszáradt, hogy valósággal pengett, és az illata csodálatos volt.

Munkatársam, Cs. Béla „bácsi” olyan 35-40 éves, ereje teljében lévő férfi, már az első napon feladta nekem a leckét: kiskomám, itt a fizetés normára megy, ha sokat dolgozunk, sok pénzt kapunk, ha csak lógándoizunk, ló...szt kapunk. Ha nem bírod, vagy nem akarod csinálni ezt a munkát, akkor már holnaptól le is út, fel is út.

Hát, az első napokban úgy éreztem, ki fogok nyiffanni, aztán elmúlt az izomlázam és minden rendbejött. Munkatársam mindig jó nagy köteg deszkát vett a vállára, a másik végét én kellett cipeljem. És nem volt elég, hogy a nagy súly nyomott bele a földbe, az idősebb szakik még hergeltek is:

- Húzd ki magad, kölyök, miért mész úgy, mint aki belesz...t a nadrágjába?

Nagyon irigyeltem a haverjaimat, akik jóval könnyebb munkát végeztek, aztán fizetéskor ők irigyeltek engem, jóval több pénzt kaptam náluknál. Augusztus 31-ig dolgoztunk, így csupán két hetet vakációztunk, de azzal a jóleső érzéssel, hogy a szórakozásunkra elköltött pénzt a saját munkánkkal kerestük meg.

A következő nyár, az 1965-ös volt tulajdonképpen az utolsó nagyvacaáció, de ennek is a nagy részét a fatelepen, melózva töltöttem. Ismét a kásztázáshoz kerültem, de a mostani munkatársam egy nagyon rendes öreg harcos volt, nem mint a tavalyi hajcsárom. Munkaidőn kívül nagyszerűen szórakoztunk a haverokkal, többek között ott voltunk minden „ifjúsági csütörtökön”. Ezen a rendezvényen táncoktatás is volt, így hetente bár egyszer csajközelle jutottunk. 16 éves létünkre tombolt bennünk a tesztoszteron, mégis ártatlan báránykák voltunk. Amúgy az akkori, még a középkorból itt maradt erkölcsi normák nagyon szigorú keretek közé szorítottak. Hogy mást ne is mondjak, ha

egy lányt moziba vagy cukrászdába akartunk meghívni, szülői engedélyt kellett kérnünk erre. A megadott időpontra hazakísértük a csajt és csak „pá” volt, semmi puszi. Volt olyan apuka is, aki kerekperec megtagadta az engedélyt:

- Ti szoknyapecér sümecek vagytok és csak meg akarjátok b...ni a leányomat, úgyhogy csak semmi mozizás. (Ez az apuka saját magából indult ki, közismertek voltak zúrós nőügyei, nemhiába nevezték a háta mögött a falu bikájának.)

Mondtam én, hogy a mi sulinknak párja nincsen, mert, mit eszeltek ki számunkra az utolsó tanévre: az első évharmad praktika lesz, a második elméleti oktatás, a harmadik évharmad ismét praktika, május 20-ig. Két hét felkészítő után, június 10-től lesz a záróvizsga és augusztus 1-től fogunk munkába állni.

Ez a hosszú műhelygyakorlat egy kellemes meglepetéssel kezdődött, egy vadonatúj legénylakásba szállásoltak el. A négyszemélyes szoba teljesen be volt bútorozva, beépített szekrények, kényelmes kanapék, könyvespolcok, éjjeli szekrények, asztal székekkel, függöny az ablakon és szőnyeg a padlón, szóval teljes összkomfort. Minden emeletnek van külön vizesblokkja, hármas beosztással, mosdó, fürdő és WC. Már az elején elmondták, hogy amikor melózni kezdünk, ugyanilyen lakást fogunk kapni és a lakhatás teljesen ingyenes lesz. Nem kell fizetni házbért, a fűtés, a víz, az áram nem kerül pénzbe és ingyenes az ágyneműcsere és a takarítás is.

A tanév az ismertetett program szerint zajlott le és csak egyetlen feljegyzésre érdemes esemény történt. A második évharmad közepén, iskolai szinten egy történelmi vetélkedőt szerveztek, ahol én nyertem el az első díjat, egy karórát. Akkoriban ez a használati tárgy elég nagy értéknek számított, az egész suliban egyetlen diáknak sem volt órája. A verseny természetesen román nyelven folyt, és én igazából arra voltam büszke, hogy a döntőben egy román anyanyelvű diáktársamat győztem le. Tulajdonképpen ez az egyetlen szép emlékem abból a három éves dresszúrából.

A vizsgaeredményeim alapján a harmadik legjobb tanuló lettem, így bekerültem abba a kis csapatba, amelyet egy háromhetes jutalomtáborozásra küldtek. A helyszínen derült ki, hogy ez egy IMSZ-tábor, de az ott tapasztaltak alapján én egészen mást írtam volna ki a firmára. A tartomány minden részéből érkezünk ide, és voltak olyan 30-35 éves

tagok, akiknek már szűk lett az ifjúmunkás-nadrág. Mi, szerény 17 évesek csak csodálkozva (és persze irigykedve) néztük, hogy egyesek szinte stabil házastársak módjára éltek intim életüket. Volt olyan ifjúmunkásnő is, aki ellenkezőleg, átlagosan kétnaponként újabb sráccal jelent meg az esti tábortűznél... Egyébként a tábor remek programokat szervezett, és a kajázás, hát az egyszerűen szenzációs volt. Naponta ötször étkeztünk és korlátlan mennyiségben lehetett zabálni. Elmondhatom, hogy életemben még nem éltem ilyen jól, mert ez a háromhetes hízókúra teljesen ingyenes volt.

A kicsengetésünk olyan volt, mint az iskolánk, párját ritkította. Jó néhány évfolyamtársam elbukott a záróvizsgán, és ezek irtó circuszt csináltak. A szépen feldíszített nagytermet valósággal szétverték, és térdig lehetett járni a széttépett tankönyvek és az összetört virágcserepek között. A sulis vezetősége nem akart rendőrségi ügyet, ezért a tanárok, a nevelők és az oktatómesterek hada az összes végzőst rövid eljárással kipakolta az utcára és bezárták utánunk a kaput.

A KEZDETEK. EGY NAGY SZERENCSETLENSÉG, EGY KISEBB BALESET ÉS EGY FONTOS TANULSÁG

1966. július 31-én véglegesen lezárult számomra a kamaszkor, ezen a napon érkeztem meg a számomra kijelölt munkahelyre, Balánra. A formások előre el voltak intézve, így csak a munkahelyi beosztásunkat és a lakáskulcsot kellett átvegyük. Az egyik legénylakás földszintjén kaptunk szobát, és ezzel nem is volt gond, de volt a beosztásunkkal. A legnehezebb munkafázishoz raktak, a csilleürítéshez, amelyről még a munkakönyv is azt írja, hogy nagyon nehéz és nagyon veszélyes munkakör. Azonkívül, hogy ez az önürítő rendszer csak a nevében volt az, pokoli zajban és porban kell melózni, ráadásul csupán a fejünk felett volt fedél, így huzat és hideg is volt ott. Maximális fizikai erőfeszítéssel kell dolgozni itt, de ez nem okozott gondot, hál' istennek nagyon jó erőnlétben voltam. A baj akkor kezdődött, amikor a nehéz munka mellett még elkezdtek cseszegetni is. A külszinti ércszállítás felügyelője, egy ronda pofájú, majd kétméteres alak már az első napokban „elkeresztelte” fiatal csapatunkat, és így üvöltözött reánk: – Sztálinkölykek, korpahuszárok, nyomjátok gyorsabban azt a csillét, az anyátok istenét!

Felragadtam egy vasrudat és én is üvöltöttem:

- Feri bácsi, ha még egyszer az anyánk istenét emlegeti, ezt a vasrudat még a lelkén is keresztülütöm, megértette-e?!!

A vén gazember látta, hogy nem tréfálok, fenyegetőzve és káromkodva, de elhúzta a csikot. (Szinte biztos, hogy már ekkor volt valami baj a fejével, mert vagy két évvel később, a faluja határában, az erdőben felakasztotta magát.)

Volt még egy másik afférom is, a csillejavító brigád csoportvezetőjével. A csillék kerekében lévő csapágy nagyon gyakran tönkrement az állandó üzemelés miatt. Ezek kicserélése és más, mechanikai hibák kijavítása volt ennek a tekergő bandának a feladata.

Ők, javítás helyett csak visszaállították a kidobott vagonnal a mozdonnyal úgy is elhúzza, még ha nem is forognak a kerekek. Na, én egy éjszakai váltás alatt rábeszéltem a társaimat, és 46 darab, javítani való csillét löktünk le a javítóműhely elé. A csoportvezető rám akart támadni, de őt is a vasrúddal fogadtam, így Feri bácsi mellé még szereztem egy „jóbarátot”. Ez nem izgatott különösebben, mert olyan edzésben voltam, hogy bárkivel össze mertem volna mérni az erőmet.

Alig telt el egy hónapnyi a melós életemből, mikor egy tragikus eseménynek lettem a részese. Az egyik szabadnapomon történt, hogy a földszinti lakásunkban olvasgattam, nyitott ablak mellett. Egyszer csak látom, hogy a közeli magánház udvarára kijön egy fürdőruhás nő, egy pléddel és egy könyvvel. Nem sok időm volt arra, hogy a látványban gyönyörködjek. Pár pillanat után egy borzalmas ordítást hallok, szinte ugyanakkor a nő is felugrik és sikoltozni kezd. Egy nagy csattanás következett, és én nem is tudom, hogy mikor és hogyan, de egyből kiugrottam az ablakon. Egy fiatal fiú feküdt a földön, a lábszárcsontjai a nadrágot átszakítva rángatóztak a levegőben. A srác életben volt, még az eszméletét sem veszítette el, szívszagatóan jajgatott. A legnagyobb sebességgel rohantam az orvosi rendelőig segítségért. Utólag tudtam meg, hogy mi történt: ez a fiatalember kimászott a négyemeletes tömbházunk lapos tetejére, rádióantennát akart felszerelni. A szobatársa az utolsó emeletről felnyújtotta a csatlakozót, ő lehajolt, valószínű, hogy megszedült és fejével előre lezuhant. A levegőben, zuhanás közben átfordult és pontosan a talpára esett. Az orvosok nagy nehezen összerakták, de örök életére nyomorék maradt.

Pár nap múlva én is balesetet szenvedtem, és elmondhatom, nagy szerencsém volt. Sokkal nagyobb bajom is történhetett volna, de

megúsztam annyival, hogy leszakadt két ujjamról a köröm. Két hét betegszabadságot kaptam, utána odaraktak egy időre a szállítószalag felügyeletéhez. Itt nem kellett erőltetnem a sebesült jobb kezemet, viszont annyit sepregettem, amennyit egy fehérnép egész élete alatt sem tudna túlszárnyalni. A már-már katonai rendet és fegyelmet elég alaposan belénk verték a három év alatt a suliban, így nem volt nehéz alkalmazkodni a nagyon szigorú munkafegyelemhez. Három váltásban melóztunk, a vásár- és ünnepnapokon is. Az ilyenkor ledolgozott napokat úgy adták ki utólagosan, hogy legalább hathetente egy szabadnap vásárnapra essék. A három váltás eleinte úgy történt, hogy az éjszakai túrát a délelőtti követte. Így, ha vásárnap éjszakások voltunk, bent kellett maradni a hétfői, délelőtti váltásban is. Nekem elhíhetik, hogy 16 óráig egyfolytában ledolgozni elég kimerítő volt. Ha jól emlékszem, '68-ban fordították meg a fenti váltáscserét, így a III. után a II. váltás következett és a két műszak között tudtunk pihenni bár hat órát.

A szabadidőmben a korlátolt lehetőségek ellenére is elég tűrhetően szórakoztam. Már az első napokban beiratkoztam a könyvtárba, megnéztem minden filmet a moziban és hatalmas pingpongcsatákat vívtam a legerősebb ellenfelemmel, egy balkezes kőműves sráccal. Egyhónapnyi, teljes kudarccal végződött kísérletezés után kiderült, hogy a főzőcskét nem nekem találták ki. Ezért minden fizetéskor megvásároltam a kantinjegyeket, és a következő fizetésig nem fáj a fejem. Egyszóval, sem a melóval, sem a lazítással nem volt probléma, de volt a fizetésemmel. Az iskolában is elmondták és itt is elismélték, hogy a szakképzett melósok 3-6-9 hónap munkaidő után kérhetik a következő fizetési kategóriát, ha sikeres vizsgát tesznek. Ez a vizsga nagyjából csak formaság volt. Ha a mestered és a nagyfőnök úgy látták, hogy fegyelmezetten és jól dolgozol, akkor szó nélkül írták alá a határozatot az emelésről. Három hónap elteltével, tehát novemberben én is letettem a kérést, de január közepéig nem történt semmi. Rákérdeztem a mesteremre, de ő a főnökhöz irányított. A nagyfőnök házon kívül volt, így a személyzetis hölgytől kértem felvilágosítást. Ő nagyon kedvesen megígérte, hogy megbeszéli a főnökkel és meg lesz oldva a dolog.

Két hét leforgása alatt ezt még kétszer eljátszottuk, akkor, alaposan feldühödve, berobogtam az irodába. Elővettem a fatelepen hallott kommunikáció gyöngyszemeit és elég sok decibellel mondtam el a

véleményemet az ügyintézésről. Az üvöltözésre kijött a belső irodából a nagyfőnök:

- Mi ez a cirkusz, hogy merészel kiabálni az elvtársnővel? Kissé lehiggadva, de még így is elég hangerővel, neki is elmondtam, hogy miről van szó.

- Hol az a kérés, Pannika? Különben ne is keresse, van itt papír, írószer...

Ott, az asztal sarkán megírtam a kérést és bár nagyon csúnyán megnézett, egyből aláírta a mérnök úr. Meg sem vártam a kötelező 6 hónapot, hamarosan letettem a kérést a következő kategóriára. A hölgy szó nélkül bevitte a főnökhöz, rögtön jött is vissza az aláírt papirossal. Ez a goromba módszer csodálatosan működik, állapítottam meg. Egy kicsit rá is játszottam arra, hogy egy nagypofájú, bajkeverő fickót lássanak bennem. A végeredmény volt a fontos, vagyis az, hogy megkapjam azt, ami a munkám után és a törvény szerint is jár nekem. Mindenesetre, öt év elteltével megvolt a legmagasabb fizetési besorolásom, a 6/III-as kategória.

Bár a cirkuszt mindig utáltam és sokkal jobban szerettem a békés megoldásokat, mégis életem során még egyszer-kétszer csak ezáltal értem el eredményt. Hogy a fentebb leírt bunkómódszert még ötven év és egy rendszerváltás után is elő kellett vegyem, az azt jelenti, hogy semmi sem változott. (Majdnem két évet kilincseltem a helyi hatóságoknál egy engem is érintő, közérdekű probléma megoldásának okán. Végül három intézménynél írásban is letettem sóhajomat, és áprilistól augusztusig váraкоztam türelmesen. Akkor elmentem egy előszobai cerberushoz, és érdeklődtem, jött-e valamilyen válasz. Elkezdődött a már ismert játék, ők ígérgettek, én köszöntem a jó szót, és a végén csak elő kellett vegyem a már bevált receptet. S mit ad Isten, két nap után értesítettek, rövidesen érkezik a válasz. Októberben megjött a nagypecsétetes levél, amely még nem széna, de nem is szalma.)

Ezen kitérő után visszakanyarodok oda, ahonnan elindultam, vagyis az 1967-es év elejére. Az az esztendő elég zűrösen indult a fizetésem körüli céció miatt és a továbbiakban sem telt unalmasan. Talán márciusban vagy áprilisban történt, hogy vállalati szinten szerveztek egy szakmai vetélkedőt, amelyiken második lettem, a díjam egy minőségi utazótáska és 200 lej volt. Ez elég sok pénznek számított akkoriban, mert a legdrágább, teljesen bőrből készült félcipő ára 170

lej volt. Ezt a versenyt az IMSZ szervezte, és ott derült ki, hogy már tavaly júniusa óta illegalitásban élek, elfelejtettem tagsági díjat fizetni. Jött egy nagy letolás, de azért rendesek voltak, nem fizettették ki az elmaradásomat. A verseny után nemsokára a mesterem szólt, hogy másnap reggel 8-ra menjek fel a nagyirodába, a személyzeti osztályra. Ha a nagyirodába rendelték be az embert, az általában rosszat jelentett, ezért egy kissé idegesen mentem oda. Az irodában egy egész bizottság ült: a párt- és az IMSZ-titkár, a szakszervezeti elnök és a káderes. Tudatták velem, hogy a magas vezetőség felvett arra listára, amelyiken azok szerepelnek, akiket majd mesteriskolába fognak küldeni. Természetesen csak úgy, ha továbbra is komoly emberke és példamutató melós leszek. Ez a lehetőség kecsegtetőnek tűnt, de én mégis gondban voltam. Az én titkos vágyam az volt, hogy gimnáziumot és utána egyetemet végezzek, magyar-történelem szakon. Ám még az első lépcsőfokra sem tudtam fellépni, mivel itt, a „szocialista ipar fellegvárában” akkoriban még gimnázium sem létezett. Volt még egy másik gondom is, vészesen közeledett a besorozásom dátuma. Az akkori gyakorlat szerint a tizenyolcadik évüket betöltött srácokat a sorozáskor nyilvántartásba vették, és attól a pillanattól bármikor behívhatták tényleges katonai szolgálatra. Az úgynevezett „csóré piacon” június 15-én kellett megjelennem, és fegyveres katonai szolgálatra alkalmasnak találtak. Két nap múlva kivettem a szabadságomat, összecsapva a tavalyi, félévre járó napokkal, így majdnem másfél hónapot tölthettem otthon, a szüleimnél.

SZERELEM, Ó! AZ ÉLET SZENNYES OLDALA

Alig töltöttem pár napot otthon, amikor az ifjúsági csütörtökön megpillantottam a nagy Ő-t. A lány külalakra pontosan olyan volt, mint egy szépen feldíszített karácsonyfa, vagyis minden volt rajta. A fejében sem káposztalé lötyögött, éppen akkor fejezte be kitűnő eredményekkel a gimit. Ha lett volna rálátásom a helyzet mibenlétére, akkor azt a heves megkívánást nem tévesztem össze olyan költői képzelgésekkel, hogy az egész mennyei kórus, hárfát pengetve, szerelmes dalt zümmög a fülembé. De hát mindössze 18 éves voltam, így két hét ismeretség után eldöntöttem, hogy feleségül veszem azt a lányt. Mikor ezt az elképzelésemet közöltem a szüleimmel, édesanyám csak az égre fordította a tekintetét, de apám diplomatikusan, apró bajuszkája alól mosolyogva, rábólintott:

- Jól van, szereted, el akarod venni feleségül, de szerinted nem lenne-e jobb a katonaság utánra halasztani a dolgot? A házasság egy életre szól, jól meg kell gondolni, és a katonaság alatt nagyon meg tud változni a férfiember. Ha az a lány igazán szeret, meg fog várni.

Én a sürgős nősülés mellett kardoskodtam, felhozván példának egyik osztálytársamat, aki már a múlt év végétől nős, és szeptemberre már várják is a babát.

- Hát pontosan erről van szó, fiam, el tudod-e képzelni, mennyit fog kínlódni a pici babájával egyedül az a szegény asszonyka, míg a férje leszolgálja a 16 hónap katonaságot?

Nem győzött meg teljesen az apám szövege, de végül lemondtam az azonnali leánykérésről. (Már négy éve tartott a kapcsolatunk, amikor '72 szeptemberében hazajöttem szabadságra a katonaságtól. Akkor még úgy tűnt, hogy minden a legnagyobb rendben van. Ezért ért bunkócsapásként a hír, rögtön a leszerelés után, hogy az a lány két hónappal azelőtt férjhez ment valakihez. Szüleim nem merték megírni nekem a rossz hírt, nehogy kárt tegyek magamban. Hát, arra nem gondoltam, hogy felkössem magamat, de egy ideig szívből utáltam az egész emberiséget és ezen belül kimondottan megvettem az egész női nemet.)

Ezen zárójel után visszatérek oda, hogy másfél hónapnyi mennybe-menetel után újra melózni kezdtem. Keserves volt az újrakezdés, mert a hosszas lazsálás miatt teljesen elpuhultam. Közben, már augusztus 1-től megérkeztek a frissen végzett operatorok, és közöttük volt B. Attila is, akit már a suliban megkedveltem, és most pontosan az én váltásomba osztották be. Attila helybeli srác volt, már a nagyapja is ott dolgozott a bányában, és mint őslakosok, természetesen, magánházban laktak. Talált közöttünk a szó, így nagyon hamar összebarátkoztunk, és Attila elmondta, hogy ő is tovább szeretne tanulni.

Én már a tavasszal utána néztem és tudtam, hogy a csíkszeredai gimnáziumban létezik látogatás nélküli tagozat, és neki is fogtam tanulni a felvételire. Megegyeztünk Attilával, hogy a magánházukban fogunk tanulni, mert nálam, a legénylakásban hajnaltól éjfélig egyfolytában nagy a nyüzsgés. Mindennap a meló után leültünk biflázni és két-három órán keresztül kegyetlen agytornákat végeztünk. Mivel én az idénre járó szabadságomat már letöltöttem, így fizetés nélküli, úgynevezett tanulmányi szabadságot kértem. Szeptember 10-én beutaz-

tunk Csíkba, egy magánháznál találtunk kiadó szobát, és a dossziékkal máris robogtunk a gimibe. Én ezt a gyönyörű épületet már régebről ismertem, bátyám is itt tanult hajdanában, de újra és újra lenyűgözött fenséges látványa.

A pompás külsőnek egy nagyon jó belső hangulata van, szinte a templomhoz hasonlítanám. Négy nap után túl voltunk a szóbeli és az írásbeli vizsgákon és úgy éreztük, hogy elég jól szerepeltünk. Szeptember 20-án kaptuk az értesítést, hogy mindketten bejutottunk.

Attila meghívott magukhoz és családi körben ünnepeltük meg a sikert. A következő négy évben aztán, a vakációkat leszámítva, szinte mindennapos látogató lettem náluk. A tanrendünk elég egyszerűen festett: az első félév október 1-től január 15-ig tart és az egész évi tananyag feléből fogunk szóbeli és írásbeli vizsgát tenni. A második félév végén, júniusban minden tantárgyból, az egész évi anyagból lesz a két vizsga. A közös felkészülésünket nem befolyásolta az, hogy Attila a reálra, én a humán tagozatra jártam. Akkoriban a gimiben ez a két variáns létezett, míg a reálosok a matekra, a fizikára és a kémiára koncentráltak, a humanosoknak az irodalommal és az idegen nyelvekkel kellett megbirkózniuk.

Nekünk a kötelező román- és magyar nyelven kívül orosz és németet, illetve latint tanítottak. A közös tantárgyak mellett a humánon még oktattak csillagászatot és a világirodalom történetét is. Közutálatnak örvendett a lélektan-logika és a tudományos szocializmus elnevezésű két tantárgy. (Ne felejtsem el megemlíteni, hogy az oktatás ingyenes volt, de a tankönyveket meg kellett vásároljuk.)

A suliról még csak annyit, hogy a felvételin egy egész csapat bányavállalatos jelent meg, rajtunk kívül még heten be is jutottak. Így az osztályunk egyharmadát mi tettük ki, és Attila meg én voltunk a legfiatalabbak. G. Jenő bácsi állt a pólus másik felén, ő már túl volt az ötödik X-en.

Ahogy az már az életben lenni szokott, egy jó dolog után rossz szokott következni, legalábbis az én esetemben ez történt. Pár nap múlva, pontosabban szeptember 25-én, az éjszakai váltásban egy nagyméretű műszaki baleset következett be. A technológiai folyamatban többféle vegyszert használtunk, közöttük a xantat-ot. Ez a vegyszer rettenetesen bűdös, rohadtkáposzta-szagú és vízben jól oldódik. Egy 30 tonnás ilyen rakomány már nem fért be a vegyszerraktárba, a feldolgozóüzembe

hordták be, és a nagyméretű fűtőtestek mellé rakták le. A csak papírszakokba csomagolt xantat befűlelt, a csepegő fűtőtestektől vizet kapott, és a keletkező gáz elektromos szikrától vagy eldobott gyufától lángra lobbant, aztán égett minden, ami éghetett. A tájékozatlan tűzoltók vízzel próbáltak oltani, így még nagyobb gáz és még nagyobb tűz keletkezett. Mire mi, a délelőtti váltás bementünk, a tüzet már megfékeztek, de az emeleteken még olyan gáz volt, hogy az egyik villanszerelő, aki megpróbált eljutni egy főkapcsolóhoz, eszméletlenül zuhant le a lépcsőkön. Az utasítások szerint a baleset helyszínét kellett feltakarítanunk és ki kellett menteni a még megmaradt vegyszeres zsákokat. Ehhez jóformán semmiféle vegyvédelmi felszerelésünk nem volt, hiányoztak a gázmaszkok és a saválló gumikesztyűk. Az erre a célra nem alkalmas tenyérvédő kesztyűket használhattuk csupán. Akik óvatosabbak voltak, azoknak nem történt komolyabb bajuk, de hárman, akik nem voltunk elővigyázatosak, vegyszerfertőzést kaptunk. Bevittek a rajoni kórházba, majd külön engem továbbvittek Marosvásárhelyre. A belélegzett gáz miatt légúti problémáim voltak, ráadásul nem tudni, milyen okból, nagyon csúnya kiütések jelentek meg a felsőtestemen. A dermatológiára fektettek be és szeptember 27. – december 23. között megpróbáltak helyrepopozni.

Nem tudtam, mert nem volt ahonnan tudjam, hogy ezen az osztályon gyógyítják a nemi betegeket is. Az alig több mint egy éve tartó, önálló életem során már láttam egy-két hajmeresztő dolgot Balánon. Itt a kórházban egy olyan durva és szennyes oldalát ismertem meg az életnek, amelyről addig sejtelmem sem volt, hogy létezik. Elsősorban ott volt a magam baja, amelyet elég nehezen viseltem. Aztán ott volt látványnak a fekélyes, kiütéses, sebhelyes sorstársaim sokasága. Ettől egy teljesen egészséges ember is kikészülhetett. Eljöttek a szüleim, hogy meglátogassanak és kérésemre elhozták a tankönyveimet. Ezekbe temetkeztem, de a körülöttem zajló történésekből úgysem tudtam teljesen kizárni magam. Nap mint nap fertelmes és drámai események játszódtak le, ezekből csupán kettőt mesélek el.

Egyik nap mentővel hoztak be egy közeli faluból egy beteget, akinek jóformán az egész testét tenyéryni fekélyek borították. Ez a kb. 150 kilós hústörny együltében megevett egy kiló szalámit, ettől kiütések jelentek meg rajta, amit elhanyagolt, és amikor behozták, alig volt élet benne. Miután megélemedett, kiderült, hogy egy kissé faragatlan, de

jópofa, vicces alak. Ennek a Radunak volt egy morbid tréfája, amely a végén sokkolta az egész kórtermet. Az egyik betegtársunk, egy nagyon öreg falusi bácsika szemmel láthatóan már a halálán volt. Ez a bunkó Radu odaállt az ágya elé és halandzsázva elkezdte kántálni az ortodox temetési szertartást, keresztet vetett rá, és kijelentette: ennek vége, ámen, és az öregember valóban egyet hördült és már halott is volt. Pár nap múlva aztán jól megjárta ez a „tréfacsináló”. Az addigi kenőcsös-tablettás kezelés helyett injekció-kúrát írtak elő számára. Nem jött, hogy higgyünk a szemünknek, hogy ez a nagy melák a kezét felfogva könyörög, hogy ne szúrják meg. A felidegesedett nővérke az ágya előtt rimánkodó Raduról lerántotta a pizsamanadrágot és belevágta a tüt a fenekébe. Ő felakadt szemekkel úgy elvágódott, hogy a vaságy majdnem leszakadt alatta, és alig tudták életre kelteni.

Egy másik sztori egy életre szóló tanulságot jelentett számomra. Addig sem éltem kicsapongó életet, de a történetek után még óvatosabb lettem. Ha az osztályunkra beutalt betegek nem láttunk valamilyen bőrbetegségre utaló jelt, akkor már tudtuk, hogy „támtárámos”. Ez a belső szóhasználat azt jelentette, hogy az illetőnek valamilyen nemi betegsége van. Szóval az egyik nap megjelenik egy ilyen páciens, olyan 30-35 éves fiatalember, akiről hamarosan kiderült, hogy kétgyermekes családapa. Az ipse félrelépett és felszedett egy kiadós trippert. Másnap megjelent a kórházban a felesége, és óriási cirkusz után bejelentette, hogy el fog válni. Az akkori törvény értelmében a nemi betegeket a rendőrség segítségével az orvosok behozatták kikezelésre, hogy a további fertőzéseket megakadályozzák. Ezt akkor tudtam meg, amikor két nap múlva a milicista bekísért egy nagyon fiatal, bombajó nőt, akiről kiderült, hogy annak a családos embernek volt a szexpartnere.

Mintha tegnap történt volna, úgy látom magam előtt azt a jelenetet. Csodaszép, napsütéses vénasszonyok nyara volt, és mi, vagy tucatnyi járóbeteg, a kórház kertjében sütkéreztünk. Ott volt az a lány is, aki miatt tönkrement egy házasság. Egyik szobatársam egyenesen rákérdezett, hogy miért kezdett ki egy nős emberrel. Az a nő, az egész társaság füle hallatára egy olyan útszéli, trágár szöveggel válaszolt, amilyent nem bírna meg semmiféle nyomdafesték. A lényege az volt, hogy ő nem tartja magát kurvának, mert nem pénzért csinálja, hanem mert imádja a szexet. A kíváncsi szobatársam még ezek után is érdeklődött:

- Te még csak 16 éves vagy, de ha így folytatod, mosogatórongy leszél 30 éves korodra. S akkor mit fogsz csinálni?

A válaszra szinte szó szerint emlékszem:

- Addig kefélek, míg úgy érzem, jóllaktam férfival, azután elköltözök egy messzi városba, ahol senki sem ismer. Ott nagyon tisztességesen fogok élni, kiszemelek magamnak egy jó partit és teszek arról, hogy feleségül vegyen, mert nem vagyok ám egy buta kurva!

EGY VADNYUGATI VÁROS SZÜLETÉSE. TESTVÉRI BARÁTSÁGBAN? FÜSTBEMENT TERV

Azt hiszem, már jóval előbb kellett volna írjak Balánbányáról, ahol fiatalságom legszebb éveit leéltem. Amikor első ízben, még praktikás koromban megláttam ezt a bányatelepet, nagyon rossz benyomást tett rám. Tucatnyi egy-kétemeletes tömbház, félszáznyi magánház és a helység bejáratánál álló két nagy barakkváros létezett, amelyek Texas és Brazília névre voltak keresztelve. Az előbbiben főleg börtönviselt egyének laktak, Brazília egy óriási cigánytelep volt. (Azt hiszem, nem kell elnézést kérjek, akkor még hivatalosan is cigányoknak nevezték a romákat.) A két „város” között sokszor olyan véres verekedések zajlottak, hogy az egész rajoni milíciára szükség volt a megfékezésükre.

A bánya és a feldolgozó üzem rohamos fejlesztése miatt állandó lett a munkaerőhiány, így bárkit azonnal alkalmaztak, tekintet nélkül az előéletére, vagy a szakmai tudására. Olyan vegyes volt a lakosság, amilyent máshol nem látni: volt itt kirúgott futballedző és exkönyvelő, börtönviselt orvos és jogász, hitehagyott ortodox pópa és politikai elítélt, úriszabó és apagyilkos, és még folytathatnám. Hogy ezt a szedett-vedett népséget kordában lehessen tartani, ahhoz vasfegyelmet kellett tartani a vállalatnál. Aki nem tudott vagy nem akart alkalmazkodni, azt rövid úton kirúgták, jöhet a következő. És jöttek is, százával, egészséges, pirosposzsgás falusi srácok, akik fél év múlva beesett, szürke arccal, nyakig sárosan jöttek fel a föld alól és minden nehézségüket és félelmeiket alkoholba folytatták. Szinte havonta történt egy-egy halálos baleset, ilyenkor többtucatnyian menekültek innen. Azt nem lehet mondani, hogy az illetékesek nem próbáltak javítani a kőkorszaki állapotokon. Néhány év alatt háromezer tömbházlakás, kórház és művelődési otthon épült, és nagyon jól ellátott kereskedelmi hálózatot hoztak létre. Mindez nem segített azon a szomorú statisztikán, hogy

egyre nagyobb lett a szilikózos megbetegedések száma, még hétéves gyermekeket is diagnosztizáltak ezzel a gyógyíthatatlan tüdőbetegséggel. Az erőltetett és erőszakos iparosítást megparancsoló hatalmat nem nagyon érdekelte sem az emberek élete, sem az egészsége, és az sem, hogy a sok esetben veszteséges beruházások miatt horribilis pénzek úsznak el.

A modernizálás külső jelei mellett sajnos nem lehetett észrevenni civilizációs-kulturális fejlesztést. Bár egyre több és jobb anyagi feltételt biztosítottak ehhez, nem sokat ért, itt az emberanyaggal volt a baj. A legpusztítóbb jelenség, az alkoholizmus megfékezése érdekében egy egyedülálló rendelkezést léptettek életbe. Fizetés- és előlegnapokon betiltották az alkohol forgalmazását, sem az italboltokban, sem az élelmiszerüzletekben nem szolgáltak ki senkit semmiféle piával. Nem tudom, hogy létezett-e még valahol az országban hasonló intézkedés, itt mindenesetre nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A piások autót béreltek, elmentek vidékre, ahonnan ipari mennyiségű italt hoztak. A nagyméretű iváztatokat általában nagy verekedések szokták követni. Csak két ilyen bunyót mesélek el, amelyek a szemem láttára történtek és nagyon hasonlítottak egy vadnyugati filmsztorikra. A központban van a város egyetlen vendéglője, egy nagyobb kereskedelmi komplexum első emeletén. Egy fél deci konyak és egy kávé mellett beszélgettünk a haverommal, amikor teljesen váratlanul kitört a balhé. Székekkel, tele és üres üvegekkel, ökölrel és cserepes virágokkal csépelte egymást a társaság. Egy adott pillanatban egy négytagú banda elkapott egy ürgét, kezénél-lábánál fogva jól meghintáztatták és kivágták a becsukott ablakon. Volt esélye arra, hogy összeszabdalják az üvegcserepek vagy a zuhanástól töri ki a nyakát, de ez a szerencsés fickó fél percen belül feltápáskodott és lelépett a színről.

A másik csata is a vendéglőhöz közel, a kultúrház előtt zajlott le. Éppen az élelmiszerboltból jöttem kifelé, amikor látom, hogy jön az egyik irányból két ipse, a másik irányból három, és összetalálkozva, szó nélkül elkezdenek verekedni. Perceken belül vagy ötvenen ütötték egymást, mert mindkét csapatnak kerültek cimborái. A menet vége felé egy nagyon is filmvászonra kívánczó jelenetnek voltam szemtanúja. Két bunyós lefogott egy ellenfelet, egy harmadik ezt a lefogott embert ütötte, ahol érte. A vendéglő irányából érkezett egy idős, betintázott alak, aki látván azt a lefogott bunyóst, odament és ő is

behúzott neki egyet. Aztán, mint aki dolgát jól végezte, tovatántorgott. Igen ám, de a verekedők közül egy fiatal tag látta ezt az intermezzót, utánaszaladt az öregnek és azzal, hogy:

– Te vén disznó, hogy mertél a mi dolgunkba avatkozni?! – istenesen orrba vágta. A vén piás tenyerét a szétvert orrára szorította, bambán körbenézett, mint aki akkor ébred, és békésen hazafelé vette az irányt.

Ezeknek a verekedéseknek sok esetben etnikai háttere is volt. Kezdetekben a bányatelepések nagy része magyar vagy német nemzetiségű volt, a hatvanas évek végére egyértelműen többségbe kerültek a román nemzetiségűek. Már praktikus koromban hallottam a rettegett Titus bandájáról, ez a 35-40 tagból álló társaság ugyanarról a vidékről származott és egy-egy tivornya után mindenkit megvertek, aki az útjukba került. A helybéli két-három milicista semmiképp sem bírt velük, de rövidesen létrejött egy magyar ellenbanda, és akkortól kezdődtek az etnikai összecsapások. Ennek a magyar bandának az egyik tagjától hallottam egy megörökítésre érdemes, vasárnapi szórakoztató programot:

– Most elmegyünk a kocsmába, megiszunk valamit és utána verekedünk Titusékkal!

Amíg egyeduralkodók voltak a bunyós piacon, addig ezeknél a Tituséknál nem volt etnikai megkülönböztetés, válogatás nélkül megvertek bárkit. Miután megjelent az ellentábor, bunyó előtt az lett a kulcskérdésük, hogy román vagy-e vagy magyar. A dolgok odáig fajultak, hogy egy alkalommal fel akartak robbantani egy autóbust, amely magyar bányászokat szállított. Ez akkortájt történt, amikor országos szinten a legjavában zajlott a román–magyar barátság hangoztatása. Az igazságnak megfelelően el kell mondanom, hogy konkrét lépések is történtek ebben az ügyben, és tapasztalható is volt némi előrelépés. A valóságban, helyi szinten ez a szép összeborulás csak papíron létezett.

Történt egy napon, hogy derékgig meztelenül mosakodtunk, borotválkoztunk a közös vizesblokkban, mikor észrevettem, hogy az egyik szomszédom egész felsőtete, és az arca is, tele van zúzódásokkal, véraláfutással. Mikor rákérdeztem, hogy mi történt, elmesélte, hogy a kocsmában összeszólalkozott valami románokkal, és azok, négyen-öten, agyba-főbe verték. Fogadkozott, hogy majd törleszteni fog, de ez már engem nemigen érdekelt és hamarosan el is felejtettem az egész

históriát. Vagy két hónap múlva olyasmi történt, amitől majdnem szívbajt kaptam. Mi a szobaajtónkat napközben soha nem zártuk, csak ha elmentünk hazulról. Egyik estefelé egyedül olvasgattam, amikor kivágódott a szobaajtónk és véres ruhában, egy véres bicskával a kezében, eléggé betintázva, bejött a megvert szomszédom:

- Kolléga, adjon egy cigarettát, az enyém elfogyott...

Alaposan sokkolva, az egész csomag cigit a markába nyomtam és terelgettem az ajtó felé, miközben ő mondta a magáét:

- ...elkaptam azt a szarházi bandát, de sokan vannak... az egyiküknek kiontottam a belét és elfutottam...

Pár nap múlva az a férfi eltűnt a lakásából és azóta sem tudom, vajon mi történt vele...

Az alkoholizmus és a véres verekedések mellett a prostitúció és a korrupció jellemezte városunkat. A krónikus nőhiány miatt virágkorát élte a prostitúció, a fizetés- és előlegnapok után csapatostól lepték el a várost a szajhák, és mindig bő aratásuk volt. Én személy szerint (de nem tapasztalatból!) ismertem egy állandóan itt lakó prostit, aki egy kimondottan mutatós, szőke, kékszemű szépség volt, és ennek megfelelő volt a tarifája is, 500 lej egy órára. Vagy három év „működés” után eltűnt a városból és csak néhány évtized múlva láttam viszont, mint tisztességben megőszült nagymamát. Nem is tudom hirtelenjében, hogy minek nevezzem azt a szituációt, ami a sport- és kulturális élet működtetése körül zajlott. A művelődési házban közel száz személy volt alkalmazva, népi- és könnyűzenekar, énekesek, táncosok és a színjátszó csoport tagjai. Ezeket, valamint a focisokat és a jégkorongozókat a bánya fizette és a bányászfizetés mellé még más bónuszokat is kaptak.

Az az 1968-as esztendő bővelkedett a rendkívüli eseményekben. Ilyen volt a februárban elkezdődött megyésítés és az áprilisi, országos méretű és nagyléptékű fizetésemelések. Májusban ismét egy kellemes meglepetésben volt részünk, egy nagy mennyiségű export szállítmányunkért hatalmas pluszpénzeket osztogattak. Még az olyan kezdő melós is, mint amilyen én voltam, 600 lej prémiumot kapott. Erről a prémiumosztásról van egy jópofa sztorim, amelyet feltétlenül el kell mesélnem. A munkatársaim között volt egy nagyon szimpatikus házaspár, R. Pista bácsi, lakatosmester és neje, Marika néni, aki a vegyszereseknél dolgozott. Már a melós életem kezdetén a szárnyuk alá vettek és egy kicsit a pótszüleim voltak, amíg be nem nőtt a fejem lágya. Szóval ez

a Marika néni bejáratos volt a nagyirodába és ott szedte fel az alábbi történetet. Vállalati szinten könnyű volt a pénzt elosztani, a nagy vita a főnökségnek járó összeg felett robbant ki. L. József volt a cég egyik legjobb koponyája, egy valóságos szervezőzseni, akinek a nagy eszével arányosan nagy volt az arroganciája is. Ő, amikor megnézte a prémiumlistát, így kommentált:

- Mi az isten lova, a dirinek húszezret adtok, s nekem csak tizenötezret?! Na, nem kell, b...tok meg!

És valóban nem fogadta el azt a rengeteg pénzt. Csak összehasonlítás-képpen, a főnökünk autójának, egy Fiat 850-esnek az ára 28 ezer lej volt...

Jött aztán a „prágai tavasz”, egy olyan történelmi esemény, amelynek az igazi jelentőségét akkor még nem is sejtettük. A fiatalok kedvéért: '68 augusztus 19-20-án a Varsói Szerződés csapatai lerohanták Cseh-szlovákiát, Románia nem volt az agresszorok között.

A nemrég hatalomra került Ceaușescu egy nagy tiltakozó tüntetést szervezett, amelyet egyenes adásban közvetített a tv. A kommunista nemzeti ünnepre, augusztus 23-ra létrehozták a Hazafias Gárdát és beöltöztetve, felfegyverezve már fel is vonultak az ünnepi katonai parádén. Mi, besorozott fiatalok percről percre várhattuk a katonai behívónkat, fegyveres szolgálatra, egy nemzetközi fegyveres konfliktus idején. Hál' istennek erre nem került sor, sőt októberben, a reguláris behívások alatt sem kaptam „szerelmes levelet”. Jóval később tudtam meg, hogy létezett egy (nem publikus) rendelkezés, amely szerint a dolgozó fiatalokat, akik estiben vagy magánúton tanulnak, nem hívják be katonának, csak a tanulmányaik befejezése után. Sok idegeskedést megspórolhattam volna, ha korábban is a birtokában vagyok ennek az információnak.

Valamikor, még kora tavasszal történt, hogy a BTT (Ifjúsági Turisztikai Iroda) meghirdetett egy szenzációs olaszországi körutat, a Róma, Nápoly, Firenze és Szicília útvonalon.

Mi, Attila barátommal egyből feliratkoztunk erre a szeptember 18-tól kezdődő vakációra. Hogy ebből a szép álomból aztán semmi sem lett, az egy súlyos baleset miatt következett be. Attila jobb kezét egy mozgó alkatrész becsípte, majdnem az egész tenyerét átvágta, szinte a keze nélkül maradt. Én nélküle nem mentem el erre a csodálatosnak ígérkező kirándulásra, s bár életem során Moszkvától Amszterdamiig és Párizstól Londonig bejártam a fél Európát, Olaszországba nem jutottam el soha.

*„NEM CSAK A HÚSZÉVESEKÉ A VILÁG”. FELMÁSZOK AZ
UGORKAFÁRA ÉS A FÖLDÖN IS JÓL SZEREPELEK. ÖT PERC
POLITIKA*

Fiatalkorom nagy slágere volt a fent idézett szám, amin én akkor jól mulattam, mert persze, nem értettem egyet ezzel az állítással. Hogy a fenében ne lenne csak az enyém a világ, húszéves vagyok, ép, erős, egészséges, szeretek és (állítólag) viszonszeretnek, hát létezik ennél szebb vagy jobb életkor?

A világ nagy dolgaival jóformán semmit sem törődve, a magam kis boldogulását kerestem és részben meg is találtam. Leraktam a majdani könyvtáram alapjait, jól haladtam a gimnáziumi tanulmányaimmal és nagyon jól megfizették a munkámat. Majdnem három évnyi nagyon nehéz fizikai munkavégzés után végre odakerültem egy szakképesítésnek megfelelő munkahelyre, a malmokhoz. Nem akarok egy gyorstalpaló tanfolyamot előadni, csupán ígéretemhez híven pár szóban ismertetem, mivel is foglalkoztunk ott, a feldolgozó üzemben. A kibányászott ércet az előtörő részlegen négy hatalmas kőtörő-géppel apróra zúzzák, a megtört érc négy, egyenként 1200 tonnás tárolóba kerül. Az őrlést négy, óriási méretű golyósmalom végzi, ez a mechanikai feldolgozás. A celláknál kezdődik egy komplikált vegyi feldolgozás, amely során a piritet és a kalkopiritet előbb külön választják a meddőtől és utána szétválasztják egymástól a két végterméket, a kén- és a rézkoncentrátumot.

Szóval molnár lettem, de nem egy kis, romantikus patakparton örültem a búzát egy békebeli falusi malomban. Az én malmom egy gépi monstrum volt, amely a belsejében dübörgő 45 tonna acélgolyó segítségével naponta 500 tonna rézércet őrlött, finomliszt finomságúra. Praktikus koromban már szert tettem elméleti és némi gyakorlati tudásra, de az igazi tanulás ekkor kezdődött. Amíg igazi profi lettem, volt részem letolásban és plusz munkavégzésben, de bő két év után már nem kellett egyfolytában a mérőműszereket lessem, csak a hallás-látás-tapintás alapján irányítottam az őrlést. Még nem voltam teljesen ász ebben a munkakörben, amikor felmáztam az uborkafára, csoportvezetőt csináltak belőlem. S. Feri bácsi, a volt főmolnár nyugdíjba ment, egy másik molnár átment a bányához, így egy tavalyi végzős és alulírott léptünk egyet a számlátrán. A malmomat továbbra

is kellett üzemeltessem, de a felügyeletem alá tartozott a másik három órlőberendezés jó működése is. A többletfelelősség több fizetéssel is járt, így minden rendben volt.

Rohamléptekkel közeledett '71 tavasza, az érettségi vizsgák időpontja. Ekkorra már összegyűjtöttem tíz szabadnapot erre a célra, mert a szabadságomat egy régebbtől dédelgetett tervem megvalósítására tartalékoltam. Mi, Attilával elég jól fel voltunk készülve, ahhoz képest, hogy csak mi döntöttünk arról, hogy mennyit tanulunk, nem volt egy felnőtt a hátunk mögött, aki rábeszél vagy rászorít erre. Az egyik osztálytársunk időközben kimaradt a suliból, így nyolcan utaztunk be Csíkba, kivettünk két négyágyas szobát a szállodában, és irány a sulis. Életem egyik legszebb sikerét a magyar szóbeli vizsgán értem el. Az egész humán tagozat a legjobban *Az ember tragédiájá*-tól tartott, és ha valaki felnőtt- vagy öregkorában újraolvassa ezt a művet, rá fog jönni, hogy ez nem egy könnyű vizsgatétel. Amikor pontosan ezt a címet láttam meg a kihúzott tételen, vagy két percig a teljes sötétség borult az agyamra. Előttem még öten kellett feleljenek, így volt időm, hogy megokosodjak. Pontokba szedve leírtam a fő mondanivalómat és egy olyan szabadelőadást produkáltam, hogy utólag nem jött, hogy elhiggyem, ez tényleg én voltam. Oláh Tibor, egyetemi tanár és irodalomtörténész, a vizsgáztató bizottság elnöke kijött a vörös bársonnyal letakart asztal mögül, kezét rázott velem és megkérdezte, mik a további terveim.

Én abból a teremből nem csak úgy szimplán kisétáltam, hanem kilibegtem, mintha szárnyaim nőttek volna. A többi vizsgám már nem sikerült ilyen jól, sőt biológiából kimondottan gyengén vinnyoctam, de ez a magyar vizsga, ez mindenért kárpótolt.

Az éteri lebegést egy nagy lebégés követte. A város legjobb vendéglőjét béreltük ki a bankettre, erre volt bőven pénzünk, elvégre bányavállalatosok voltunk. A reggelig tartó buli nagyszerűen sikerült, de a nagyobb mennyiségben elfogyasztott ital betett nekem, két napig olyan beteg voltam, azt hittem, meghalok. Utólag kaptam egy alapos kiképzést egy profi piástól, amelyet, mint bevált receptet, most közkinccsé teszek:

- Egyél rengeteget, főleg húsokat, de semmiképp ne fogyassz édességeket. Evés előtt egy pohár pálinka megengedett, de szigorúan tilos négy-ötféle piát összekeverni. Hogy idő előtt el ne kapjon a gépszíj, énekelj és táncolj minél többet. A legfőbb szabály: ha mégis úgy érzed,

hogy kezdesz kidőlni, szép csendben, búcsuzkodás nélkül lépj le és aludjál legalább egy fél napig.

Én ezeket a tanácsokat úgy megfogadtam, hogy bár imádtam mulatni és a piát sem töltöttem a csizmám szárába, mostanáig csupán egy-két alkalommal tudott elcsípni a Bökköm Bökk. Hogy mi az a Bökköm Bökk? Az egy gonosz démon, aki elveszi az erőt a lábaidból, caftokra tépi a beledet és addig kalapálja irgalmatlanul az agyadat, amíg meg nem tanulod, hol kell megállni az ivászatban.

A tartalékolt szabadságomat július 1-től vettem ki, hazautaztam a szüleimhez, és csak akkor beszéltem nekik a tervemről. Azt akartam, hogy újítsuk fel a házunkat és építsünk egy verandát is hozzá. Szüleim csak nagyot néztek, de láttam, hogy felcsillan a szemük. A ház, amelyet apámék a háború után építettek, csak zszindellyel volt fedve, így új szarvazat és cseréptető került a régi helyére, a „tisza szobában” hármias ablakra cseréltük a két kicsi ablakot, és a két bejárati ajtó elé épült a veranda. Elég komoly pénzösszegem volt összegyűjtve erre a munkálatra, így az összes anyagot én vásároltam meg és az építőket is én fizettem. A munkálatokon együtt dolgoztam apámmal és közben nagyokat beszélgettünk. Mire a szabadságom lejárt volna, kész lettünk mindennel. Amikor láttam, hogy apám milyen boldogan szemléli a kert végéből az új összképet, az számomra mindennél többet ért. Még most is megvan az a ház, de sajnos már régóta üresen áll...

Bár eredetileg nem itt akartam beszélni erről a témáról, mégis, a kronológia kedvéért most egy kis politika következik. Amikor vagy három évvel az érettségi előtt mesteriskolába akartak küldeni, már akkor pedzette a párttitkár, hogy a beiskoláztatásom előtt illene belépnem a pártba. A helyzetem elég difis volt, mert pechemre, az alapszervezet titkára egyben az én váltásmesterem volt. K. Árpi bácsi nem volt egy fanatikus komcsi, csupán egy megfáradt, öregedő, de normális ember. A vállalati párttitkár viszont egy törtető, karrierista káder volt, aki állandóan az Árpi bácsi nyakán lógott az új tagok toborzása miatt. Miután bejutottam a gimibe, egyből megoldódott a problémám, békén hagytak a mesteriskolával és így a tagfelvételemet sem tudták forszírozni. A nagytitkár ugyan megígérte, hogy érettségi után még visszatérünk erre a témára, de az az idő akkor még távoli volt. Az a pimasz mégsem felejtett és 1971 októberében szinte kész tények elé állított. Behivatott az alapszervezeti gyűlésre és a KISZ-tit-

kárral együtt elhalmoztak dicséretekkel, majd javasolták a tagfelvételemet. Csupán egyetlen harcias párttagnak, egy laboránsnőnek volt kifogása ellenem, azzal, hogy ha ilyen mintapéldány vagyok, miért nem kértem hamarabb a pártba való felvételemet. A ravasz nagytitkár válaszolt helyettem: ez a fiatalember most fejezte be a tanulmányait, idáig nem volt rá ideje, hogy politikailag fejlessze magát, de ezután... blabla... Szóval én attól a naptól tagja lettem a román kommunista pártnak, és az is maradtam 1989 decemberéig. Feleslegesnek tartom tisztázni magam emiatt, mivel ebben a minőségemben nem követtem el semmiféle disznóságot. Én csak egyszerűen úsztam az árral, mint ahogy tette ezt még húszmillió sorstársam, párttagok és nem párttagok, magyarok és nem magyarok vegyesen. Akiknek vaj volt a fején, azok a rendszerváltás első napjaiban a sajtóban szánták-bánták vétkeiket, vagy eltűntek egy időre, hogy új, nemzeti színű köntösben jelenjenek meg a politikai-gazdasági életben.

Nem friss kitaláció, hanem egy elég régi evidencia, hogy a kommunista pártban két kategóriába sorolható tagság létezett: voltak a közrendű tagok, az ún. „muszáj-kommunisták” és voltak az igazi, hithű komcsik, akik szentírásnak vették azt a maszlagot, amit Marx kitalált. A „muszájosok” között szép számmal akadtak olyanok is, akik egykor a Román Munkáspártba léptek be és a háború utáni időkben el is hitték azt, hogy egy jobb jövő vár reájuk. Aztán munkáspártiakból a Román Kommunista Párt tagjaivá változtatták őket, ha tetszett, ha nem. Annyi biztos, nem minden párttag volt 14 karátos kommunista.

Még csak annyit ebben a témában, hogy ismertem egy tisztviselőt, aki évente kétszer-háromszor is kérte a felvételét a pártba. A szabályzat szerint csak az összlétszám egyharmada lehetett tisztviselő, így a kérését rendre elutasították. Aztán a rendszerváltás után ez az emberke mellőzve hirdette, hogy ő nem volt tagja annak a mocskos bandának.

Én személy szerint csupán egyetlen embert ismertem, aki megtagadta a pártba való beléptetését. Ezt a kitűnő szakembert is mesteriskolába akarták küldeni, de most már úgy szólt a nóta, ha nem lépsz be a pártba, mester sem lehet belőled. Ez a nyakas magyar mondott egy csúnyát és visszament a fejtésbe, tovább nyomta a légkalapácsot, amelyet egyetlen pártaktivista sem akart kivenni a kezéből.

(Folytatás a következő lapszámunkban.)

Születés, 2015